

16 mei 2011

Advies over het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de toepassing van de wet van 5 augustus 1991 betreffende de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie

1 Inleiding

Het decreet dat de werking van het Vlaams Vredesinstituut omschrijft, stipuleert dat het instituut advies uitbrengt aan het Vlaams Parlement over het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie.¹ De Vlaamse Regering diende op 13 april 2011 haar zevende jaarlijks verslag in bij het Vlaams Parlement.²

In voorliggende adviesnota wordt de aandacht gevestigd op een aantal belangrijke elementen in het verslag van de Vlaamse Regering. Deze aandachtspunten en het advies van het Vredesinstituut zijn gebaseerd op voorgaande adviezen en onderzoek van het Vredesinstituut in zijn onderzoeksprogramma Wapenhandel en –productie, waarin het instituut het nationale, Europese en internationale juridische kader voor de buitenlandse wapenhandel volgt, alsook de feiten en cijfers van de wapenproductie en -handel in Vlaanderen. Voorliggend advies is in het bijzonder geïnformeerd door het onderzoeksrapport *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2010*³, dat op 30 maart 2011 werd voorgesteld in het Vlaams Parlement. Tevens wordt het belang van de op 16 februari 2011 door de plenaire vergadering van het Vlaams Parlement aangenomen resolutie m.b.t. exportcontrole en de politieke onrust in verschillende landen van het Midden-Oosten en de Maghreb onderschreven.

Met dit advies wil het Vredesinstituut het beleid van de Vlaamse Regering inzake buitenlandse wapenhandel evalueren, en de parlementaire controle op dat beleid ondersteunen en versterken.

2 Aandachtspunten bij het jaarverslag wapenhandel 2010 van de Vlaamse Regering

2.1 Het aandeel van de wapenexport waarbij de industrie de laatst gerapporteerde gebruiker is bij het afleveren van de vergunning blijft erg hoog

In 2010 reikte de Vlaamse overheid 330 vergunningen uit voor de export van militair materieel. Deze vergunningen hadden een gezamenlijke waarde van 320,5 miljoen euro. Dit betekent een toename van 38,5 miljoen euro ten opzichte van 2009 (+13,5%). De hoge waarde van de vergunde wapenexport in 2010 kan gekaderd worden in een trend op langere termijn: tussen 2005 en 2010 is deze waarde meer dan verdubbeld. Deze sterke stijging is in lijn met een aantal internationale ontwikkelingen, zoals de stijgende wereldwijde militaire uitgaven en de sterke stijging van de waarde van de Europese vergunde wapenexport.⁴

Voor elke uitvoervergunning wordt in het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering de bestemming en de eindgebruiker van het product meegedeeld. In hoofdstuk 5 van het jaarverslag (waarin de methodologie wordt besproken), staat beschreven hoe de Vlaamse Regering per individuele vergunning aangeeft wie de bestemming en de eindgebruiker is van de producten. Het onderscheid dat gemaakt wordt tussen 'bestemming' en 'eindgebruiker' – en analoog tussen 'land van bestemming' en 'land van eindgebruik' – is van cruciaal belang om controle op de handel in militair materieel naar behoren te kunnen uitoefenen.⁵ De bestemming

is de persoon, het bedrijf of de instantie die de goederen na verzending vanuit Vlaanderen in ontvangst neemt. De eindgebruiker is diegene die de goederen aanwendt voor het vooropgestelde eindgebruik (bijvoorbeeld inzet in het leger). De bestemming en de eindgebruiker kunnen samenvallen, maar dit is niet altijd het geval. Wanneer defensiegerelateerde producten bijvoorbeeld geïntegreerd worden in grotere wapensystemen, is de bestemming 'industrie' en de eigenlijke eindgebruiker diegene die het militaire eindproduct uiteindelijk aankoopt en inzet. Hoewel grotere wapensystemen doorgaans op bestelling worden geproduceerd (en de eindgebruiker aldus gekend is), wordt de uiteindelijke eindgebruiker niet altijd gerapporteerd in het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering. Uit een analyse van de cijfers uit het jaarlijks verslag van 2010 van de Vlaamse Regering blijkt dat 67% van de waarde van de uitgereikte vergunningen de categorieën 'industrie' of 'handelaar' als laatst gekende gebruiker hadden. Dit is in lijn met de cijfers van de voorgaande jaren: tussen 2007 en 2009 schommelde dit aandeel tussen 60 en 78%.⁶ Dit betekent dat bij de meerheid van de vergunde Vlaamse wapenexport de uiteindelijke eindgebruiker niet gekend is en/of vermeld wordt in het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement. Analyses op de cijfers uit het jaarlijks verslag tonen aan dat het al dan niet meedelen van de uiteindelijke eindgebruiker sterk verschilt naar de aard van de goederen. Terwijl bij de vergunde export van (onderdelen van) militaire voertuigen en beeldvormingsapparatuur meestal wel de uiteindelijke eindgebruiker wordt opgegeven, is dit niet het geval bij de vergunde export van visualisatieschermen, militaire elektronica, oefenmateriaal en vliegtuigonderdelen. De vraag die zich stelt is of dit het gevolg is van de aard van de producten of van verschillende werkwijzen in de sector.

In het kader van een sluitend controlebeleid en kwalitatieve parlementaire controle, is het nodig dat de Vlaamse Regering alle mogelijke informatie verzamelt betreffende de bestemming én de uiteindelijke eindgebruiker van de export. Volledige informatie over zowel de bestemming als de eindgebruiker is een noodzakelijke voorwaarde voor een verantwoord(elijk) beleid. Hoewel de uiteindelijke eindgebruiker niet altijd te achterhalen is, zijn bijkomende inspanningen mogelijk. In de eerste plaats dient de plicht benadrukt te worden van de betrokken bedrijven om *juiste en volledige* informatie te verstrekken bij de aanvraag van in-, uit- of doorvoervergunningen (artikel 9, wet van 5 augustus 1991).⁷ Daarnaast kan een constante opvolging van de ontwikkelingen op de defensiemarkt door de Dienst Controle Strategische Goederen en de uitwisseling van informatie met inlichtingendiensten en andere overheidsinstanties uit binnen- en buitenland helpen om informatie te vergaren over het eindgebruik van een product.

2.2 De hoge waarde van vergunde wapenexport naar landen uit het Midden-Oosten en de Maghreb

In het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering worden alle in 2010 uitgereikte en geweigerde uitvoervergunningen opgelijst. Een analyse van deze vergunningen toont aan dat vorig jaar 38 vergunningen werden uitgereikt waarbij de laatst gekende gebruiker zich in de landen van het Midden-Oosten en de Maghreb bevindt. Deze vergunningen hadden een gezamenlijke waarde van 30,6 miljoen euro, wat neerkomt op 9,6% van de totale waarde van de vergunde wapenexport vanuit Vlaanderen in 2010. Het betreft meer bepaald vergunningen voor de export van militair materieel naar Bahrein, Egypte, Irak, Oman, Saoedi-Arabië, Turkije en de Verenigde

Arabische Emiraten. In de meeste gevallen gaat het om een export naar de krijgsmacht van deze landen (al dan niet met de industrie als initiële bestemming). Met 30,6 miljoen euro ligt de waarde van de vergunde wapenexport naar deze landen in 2010 beduidend hoger dan in de voorgaande jaren.⁸ Bovendien is het waarschijnlijk dat de waarde van de wapenexport die in het Midden-Oosten en de Maghreb belandt in realiteit nog hoger ligt, aangezien de uiteindelijke eindgebruiker van militaire goederen niet altijd gekend is tijdens de vergunningsprocedure (zie 2.1). Specifiek voor deze regio zijn er gevallen bekend waarbij Vlaamse producten initieel naar niet-gevoelige bestemmingslanden verzonden werden, maar van daaruit hun weg vonden naar het Midden-Oosten. Bovenvermelde cijfers houden geen rekening met deze indirecte vormen van uitvoer waarbij de bestemming op het moment van de vergunningsaanvraag niet overeenstemt met de uiteindelijke eindgebruiker.

Naar aanleiding van de politieke onrust in verschillende landen van het Midden-Oosten en de Maghreb werd op 16 februari 2011 een resolutie aangenomen door de plenaire vergadering van het Vlaams Parlement waarin het parlement de Vlaamse Regering vraagt om *“het verlenen van vergunningen voor de export, import en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel van en naar de regio met de grootste omzichtigheid te behandelen en in overeenstemming met de vigerende wapenwetgeving”*.⁹

Op 23 februari 2011 besliste de Vlaamse Regering wapenexport naar “probleemlanden” in het Midden-Oosten *on hold* te zetten. Op 3 maart 2011 werden deze instructies verder gepreciseerd. Het gaat om vergunningen die betrekking hebben op Bahrein, Egypte, Libië, Oman en Tunesië.¹⁰ Het *on hold* zetten van vergunningen betekent dat voorlopig geen nieuwe uitvoer- of doorvoervergunningen worden toegekend naar deze probleemlanden en aan de betrokken bedrijven werd gevraagd de lopende vergunningen terug te zenden naar de Dienst Controle Strategische Goederen. Op 25 maart werd de lijst van probleemlanden uitgebreid en werden ook vergunningen voor Syrië en Jemen *on hold* gezet.¹¹ Het is echter onduidelijk op basis van welke criteria deze vergunningen *on hold* worden gezet, of de lijst van probleemlanden ondertussen werd uitgebreid en op basis van welke criteria de status opnieuw zal wijzigen.

2.3 De transparantie in de jaarverslagen is de afgelopen jaren sterk verbeterd, maar blijft vatbaar voor significante verbetering

In het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering worden alle vergunningen die in 2010 werden uitgereikt voor de invoer, uitvoer en doorvoer van militair materieel opgelijst. De voorbije jaren is een duidelijke evolutie naar een verhoogde transparantie merkbaar in de methodologie die de Vlaamse Regering hanteert in haar jaarlijks verslag aan het Vlaams Parlement. Geleidelijk aan evolueerde de verslaggeving van geaggregeerde cijfers per land van bestemming/afzender en louter een opsplitsing van het aantal vergunningen naar categorie van bestemming en een erg rudimentaire indeling van militair materieel, naar een rapportage voor *elke* individuele vergunningsaanvraag. De volgende kenmerken worden momenteel opgelijst: de aard van de goederen (gebaseerd op de indeling van de Europese lijst van militaire goederen, aangevuld met een aantal ‘Vlaamse’ categorieën), de waarde van de goederen waarop de vergunning betrekking heeft, het land van afzender, het land van bestemming, de aard van de bestemming,

de aard van de eindgebruiker (indien deze bekend is en niet de bestemming is) en het land van de eindgebruiker (indien dit niet het land van bestemming is).¹² Deze informatie wordt niet enkel in het jaarlijks verslag van de regering aan het parlement meegedeeld, maar is ook maandelijks beschikbaar via de website van de Dienst Controle Strategische Goederen.¹³

Het is duidelijk dat transparantie in de verslaggeving over buitenlandse wapenhandel echter geen doel op zich is, maar een middel dient te zijn om, onder meer, tot een doeltreffende en accurate parlementaire controle te komen. De verhoogde transparantie heeft de mogelijkheid voor kwalitatieve parlementaire controle sterk verbeterd, maar dit neemt niet weg dat nog steeds een aantal pistes voor verbetering blijven bestaan. In het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering wordt immers niet gerapporteerd over alle verstrekte en geweigerde vergunningsaanvragen voor de buitenlandse handel in militair materieel. Zo ontbreekt informatie over hernieuwingen van reeds vergunde transacties, tijdelijke transacties, en alle vergunningen die vallen onder het stelsel van de Europese richtlijn 91/477. Tevens is het wenselijk om in het jaarlijks verslag, naast de vergunningen, ook een overzicht op te nemen van de buitenlandse handel in militair materieel die effectief heeft plaatsgevonden op basis van de uitgereikte vergunningen. Bovendien ontbreekt een systematische verslaggeving van de motivering voor de geweigerde vergunningsaanvragen. Meer openheid in de besluitvorming draagt bij tot een betere beleidsverantwoording. Bovendien wordt op die manier het beleid beter voorspelbaar, wat ook de rechtszekerheid van bedrijven ten goede komt.

Vanaf eind juni 2012 treedt een versoepeld vergunningssysteem voor handel in defensiegerelateerde producten binnen de Europese Unie in werking, zoals vastgesteld in Richtlijn 2009/43/EG inzake intracommunautaire handel in militair materieel.¹⁴ Deze richtlijn heeft belangrijke gevolgen voor het Vlaamse wapenhandelsbeleid aangezien ongeveer de helft van de vergunde wapenexport vanuit Vlaanderen bestemd is voor EU-lidstaten. Eens de genoemde Europese richtlijn geïmplementeerd is, zullen bedrijven voor dergelijke overdrachten van defensiegerelateerde producten binnen de EU niet meer alleen gebruik kunnen maken van individuele vergunningen, zoals dit vandaag het geval is, maar ook van algemene vergunningenⁱ en globale vergunningenⁱⁱ.¹⁵ Het is belangrijk dat de Vlaamse Regering, niet enkel over de individuele, maar ook over deze algemene en globale vergunningen voldoende informatie vrijgeeft in haar toekomstige jaarlijkse verslagen zodat een doeltreffende en accurate parlementaire controle mogelijk blijft.

ⁱ Algemene vergunningen worden afgekondigd voor bepaalde producten. Alle bedrijven op het grondgebied van een lidstaat kunnen hiervan gebruik maken, en hoeven geen bijkomende vergunning meer aan te vragen voor deze producten. Voor meer informatie, zie: Vlaams Vredesinstituut, *Het Europese defensiepakket: Naar een liberalisering en harmonisering van de Europese defensiemarkt*, Achtergrondnota, 7 april 2008.

ⁱⁱ Met een globale vergunning kan een bedrijf (categorieën van) producten overdragen naar (categorieën van) bestemmingen binnen de EU. Voor meer informatie, zie: Vlaams Vredesinstituut, *Het Europese defensiepakket: Naar een liberalisering en harmonisering van de Europese defensiemarkt*, Achtergrondnota, 7 april 2008.

2.4 Het belang van een eenduidige interpretatie van de Munitions List van het Wassenaar Arrangement

De Vlaamse Regering belicht in haar jaarlijks verslag telkens een bepaald thema. Dit jaar bespreekt de Vlaamse Regering het Wassenaar Arrangement. Dit is een exportcontroleregime waarvan 40 landen, waaronder België, lid zijn. De Technical Experts Group van het Wassenaar Arrangement volgt de recente ontwikkeling op technologisch vlak en doet op basis hiervan aanbevelingen voor de aanpassing van een lijst met categorieën van te controleren goederen. De deelnemende landen van het Wassenaar Arrangement verbinden zich ertoe exportcontrole uit te oefenen op de types goederen van deze lijst en elkaar op de hoogte te houden van hun export van deze goederen naar landen die niet deelnemen aan het regime. Eén van de belangrijkste aspecten van het Wassenaar Arrangement is dat het jaarlijks een geactualiseerde versie van haar "Munitions List" publiceert.

De Munitions List wordt integraal overgenomen door de Europese Unie als de "Gemeenschappelijke EU-lijst van militaire goederen" en vormt dus de basis van het exportcontrolesysteem van de lidstaten van de Europese Unie. De goederen die het onderwerp uitmaken van uitgereikte of geweigerde vergunningen worden onderverdeeld in de 22 categorieën van de Munitions List.ⁱⁱⁱ Met het vervagen van de grenzen tussen civiele, militaire en *security* goederen is het echter niet altijd even duidelijk of de producten die vanuit Vlaanderen worden geëxporteerd al dan niet overeenstemmen met specificaties die worden opgesomd in de Munitions List. Met het oog op een sluitende controle op het verhandelen van militair materieel is het voor de Vlaamse overheid van het grootste belang om de producten van de betrokken bedrijven regelmatig te screenen aan de hand van de specificaties in de Munitions List en de actualisering van de lijsten op te volgen.

Het is voor de betrokken bedrijven belangrijk om te weten of de export van hun producten vergunningsplichtig is. Een vergunningsplicht brengt namelijk administratieve lasten met zich mee. Verder zorgt duidelijkheid over de classificatie van hun producten voor meer rechtszekerheid. De uitdaging voor de Vlaamse overheid bestaat erin om, op basis van een regelmatige en diepgaande screening van de betrokken producten in functie van de Munitions List, duidelijk te communiceren naar de bedrijfswereld welke producten vergunningsplichtig zijn en welke niet.

ⁱⁱⁱ In Vlaanderen zijn, op basis van de Belgische wetgeving inzake in-, uit- en doorvoer, bijkomende goederen vergunningsplichtig. De Vlaamse Regering hanteert in haar verslaggeving aan het Vlaams Parlement vier bijkomende categorieën. Het betreft meer bepaald "Geweren en Munitie, zoals niet voorzien in ML1, 2 en 3" (ML23), "Visualisatieschermen (catch-all)" (ML24), "Overige (catch-all)" (ML25) en "Ordehandhavingmateriaal" (ML26)

2.5 Het aantal uitgereikte vergunningen voor de doorvoer van militair materieel is sinds 1999 stelselmatig afgenomen

Het Vlaams gewest is door zijn centrale ligging en uitgebreide logistieke infrastructuur een belangrijk doorvoergebied van industriële producten. Ook militair materieel wordt via het Vlaams gewest getransporteerd naar wereldwijde bestemmingen. Niet elk transport van militair materieel is echter vergunningsplichtig. Enkel indien bij dit transport sprake is van een overlading of wanneer een bewerking of andere handeling op de lading plaatsvindt is deze “doorvoer” van militaire goederen vergunningsplichtig. Is er echter sprake van een ononderbroken doortocht (waarbij de goederen geen douanebestemming krijgen) dan vindt er douanetechnisch geen “doorvoer” plaats en is het transport niet vergunningsplichtig. Er is bovendien geen vergunning vereist voor doorvoer tussen EU-lidstaten onderling, of wanneer het land van herkomst/bestemming het Groothertogdom Luxemburg is. Voor doorvoer vanuit of naar Nederland is verder enkel een vergunning vereist indien het goederen betreft waarop een handelsembargo van toepassing is.

In 2010 reikte de Vlaamse overheid 18 vergunningen uit voor de doorvoer van militair materieel via Vlaanderen. Deze vergunningen hadden een gezamenlijke waarde van 75,8 miljoen euro en hadden betrekking op 16 bestemmingslanden wereldwijd. Het betreft in hoofdzaak militair materieel bestemd voor de krijgsmacht of overheid van deze bestemmingslanden. Slechts in een beperkt aantal gevallen is de doorvoer bestemd voor de industrie of een handelaar. Geen enkele aanvraag voor een doorvoervergunning werd geweigerd in 2010.

Het aantal uitgereikte doorvoervergunningen in Vlaanderen is sinds 1999 (toen informatie over deze vergunningen voor het eerst werd vrijgegeven) stelselmatig afgenomen: van 136 Nederlandstalige doorvoervergunningen in 1999 naar slechts 18 Vlaamse doorvoervergunningen in 2010. Enkel in 2007 werden minder doorvoervergunningen uitgereikt in Vlaanderen. De vaststelling dat eind jaren negentig een groot aantal doorvoervergunningen werd aangevraagd en goedgekeurd, toont aan dat logistieke knooppunten in Vlaanderen kunnen gebruikt worden om militair materieel door te voeren. Dat de laatste jaren slechts een beperkt aantal doorvoervergunningen werden aangevraagd is dan ook opmerkelijk. Tot op heden werd door de overheid nog geen verklaring gegeven voor de stelselmatige afname van het aantal doorvoervergunningen in Vlaanderen.

3 Advies

Het Vlaams Vredesinstituut vestigt de aandacht op vijf belangrijke elementen met betrekking tot het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie, dat op 13 april 2011 werd ingediend bij het Vlaams Parlement:

- het aandeel van de wapenexport waarbij de industrie de laatst gerapporteerde gebruiker is bij het afleveren van de vergunning blijft erg hoog
- de hoge waarde van de vergunde wapenexport naar landen uit het Midden-Oosten en de Maghreb
- de transparantie in de jaarverslagen is de afgelopen jaren sterk verbeterd, maar blijft vatbaar voor significante verbetering
- het belang van een eenduidige interpretatie van de Munitions List van het Wassenaar Arrangement
- het aantal uitgereikte vergunningen voor de doorvoer van militair materieel is sinds 1999 stelselmatig afgenomen

Met betrekking tot deze aandachtspunten, formuleert het Vredesinstituut volgend advies om het Vlaamse wapenhandelbeleid te optimaliseren, en de parlementaire controle op dat beleid te ondersteunen en te versterken.

Het Vlaams Vredesinstituut adviseert het Vlaams Parlement:

- **de Vlaamse Regering te vragen om extra inspanningen te leveren om alle mogelijke informatie te verzamelen over de bestemming en de uiteindelijke eindgebruiker indien deze van elkaar zouden verschillen, deze informatie op te nemen in de behandeling van vergunningsaanvragen en mee te delen aan het parlement;**
- **gelet op de hoge waarde van de vergunde wapenexport naar het Midden-Oosten en de Maghreb in 2010 en de resolutie van het Vlaams Parlement van 16 februari 2011, het wapenexportbeleid naar het Midden-Oosten nauwgezet op te volgen;**
- **de Vlaamse Regering te vragen om de bestaande transparante rapportering in het jaarverslag naar het Vlaams Parlement aan te houden en deze te verhogen door de opname van gedetailleerde informatie over de reële buitenlandse handel in militair materieel, hernieuwingen van vergunningen, tijdelijke transacties, vergunningen onder het stelsel van de Europese richtlijn 91/477, en motivering voor de geweigerde vergunningen;**
- **de Vlaamse Regering te vragen de producten van de betrokken bedrijven regelmatig en diepgaand te screenen aan de specificaties in Munitions List van het Wassenaar Arrangement en de resultaten van deze screening duidelijk te communiceren naar de betrokken bedrijven;**
- **om te laten onderzoeken wat de verklaring is voor de stelselmatige daling van het aantal doorvoervergunningen.**

Eindnoten

-
- ¹ Decreet houdende oprichting van een Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie bij het Vlaams Parlement van 7 mei 2004 (Tekstbijwerking tot 08-07-2009), artikel 6.
- ² Jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie. Periode van 1 januari 2010 tot 31 december 2010. (Stuk 53 (2010-2011) – Nr. 1), ingediend op 13 april 2011, <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2010-2011/q53-1.pdf>
- ³ Duquet, N. (2011), *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2010*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- ⁴ Duquet, N. (2011), *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2010*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- ⁵ Voor meer gedetailleerde informatie over de controle op eindgebruik en het onderscheid tussen de bestemming en de eindgebruiker, zie ook Vlaams Vredesinstituut (2008), *Eindgebruik als factor in de vergunningsprocedure voor wapenuitvoer in Vlaanderen*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- ⁶ Duquet, N. (2011), *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2010*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- ⁷ Wet van 5 augustus 1991 betreffende de in-, uit- en doorvoer van en de bestrijding van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie.
- ⁸ Duquet, N. (2011), *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2010*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- ⁹ Voorstel van resolutie van de heren Ludwig Caluwé, Johan Verstreken, Ward Kennes, Matthias Diependaele <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2010-2011/q967-3.pdf>
- ¹⁰ Peeters, K., antwoord op actuele vraag van B. Caron tot minister-president K. Peeters, *Handelingen plenaire vergadering, zitting 2010-11*, Vlaams Parlement, 23 maart 2011.
- ¹¹ Roegiers, J., vraag om uitleg 1650 tot minister-president K. Peeters, *Handelingen Commissie Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking, zitting 2010-11*, Vlaams Parlement, 29 maart 2011.
- ¹² Voor een meer gedetailleerd overzicht van deze evolutie naar een meer transparante verslaggeving, zie Duquet, N. (2010), *Vlaamse buitenlandse handel in wapens en producten voor tweeterlei gebruik 2009*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p.24-25.
- ¹³ <http://iv.vlaanderen.be/wapenhandel>
- ¹⁴ Richtlijn 2009/43/EG betreffende de vereenvoudiging van voorwaarden voor de overdracht van defensiegerelateerde producten binnen de gemeenschap, Publicatieblad van de Europese Unie L/146/1, 10 juni 2009.
- ¹⁵ Voor meer informatie over de inhoud van de richtlijn, zie Vlaams Vredesinstituut (2008), *Het Europees defensiepakket: naar een liberalisering en harmonisering van de Europese defensiemarkt*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.

Het Vlaams Vredesinstituut werd bij decreet opgericht door het Vlaams Parlement als onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek. Het Vredesinstituut voert wetenschappelijk onderzoek uit, documenteert relevante informatiebronnen, en informeert en adviseert het Vlaams Parlement en het brede publiek inzake vredesvraagstukken.

www.vlaamsvredesinstituut.eu